

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ МОДЕРНІЗАЦІЇ СФЕРИ ТОВАРНОГО ОБІГУ

Розглянуто концептуальні моделі модернізації, а також здійснено узагальнення теоретичного базису модернізації у вигляді взаємозв'язків моделей та стратегічних завдань процесу розвитку сфери товарного обігу.

Рассмотрены концептуальные модели модернизации, а также обобщен теоретический базис модернизации в виде взаимосвязей моделей и стратегических заданий процесса развития сферы товарного оборота.

Conceptual models of modernization are considered, and also the theoretical basis of modernization in the form of interrelations of models and strategic tasks of development of commodity turn sphere is generalized.

Ключові слова: модернізація, модель, сфера товарного обігу, економічне зростання, державні інвестиції.

Беззаперечно, що від стану розвитку сфери товарного обігу значно залежить більшість характеристик внутрішнього ринку, які істотно корелюють з параметрами економічної безпеки держави. Зокрема, розвиток саме цієї сфери визначається такими функціональними напрямками, як:

✓ макроекономічний (адже розвиток внутрішнього ринку визначає обсяги, швидкість та раціональність розподілу товарів і послуг, ВВП, що створюється в торгівлі та суміжних з нею видах економічної діяльності);

✓ соціальний (посередницька між виробництвом і споживанням ланка (в процесі економічного відтворення) впливає на обсяги доданої вартості, а відтак значною мірою визначає ціну товарів і послуг, забезпеченість населення життєво необхідними товарами і послугами);

✓ продовольчий та екологічний (виконуючи функцію контролю, сфера товарного обігу формує пропозицію безпечних та екологічно чистих товарів достатнього асортименту);

✓ демографічний (торгівля, будучи каталізатором ділової активності населення, детермінує й зміни у демографічній ситуації, міграції);

✓ фінансовий (маючи вплив на рівень інфляції, структуру та обсяги боргових зобов'язань, швидкість обігу товарів і готівки) та ін.

Відтак, будучи важливим та соціально значущим сектором (за ранжуванням Кабінету Міністрів України торгівля віднесена до пріоритетних з огляду на доцільність інвестування галузей економіки [1]), сфера товарного обігу та її модернізація потребують реалізації інноваційних механізмів з достатнім для їх впровадження та ефективного використання фінансово-інвестиційним забезпеченням.

Не вдаючись до історико-етимологічного екскурсу неокласичної теорії економічного розвитку Р.Солоу, теорій економічного зростання Й.Шумпетера [2], М.Туган-Барановського, М.Кондратьєва, кейнсіанської та неокейнсіанської моделей А.Гаррода, Є.Домара, Дж.Робінсона, імітаційного моделювання динаміки розвитку Дж.Форестера, Д.Медоу та ін., наголосимо на тому, що у 90-х роках ХХ ст. окремі наукові дослідження у сфері моделювання економічного

розвитку були зосереджені на обґрунтуванні взаємовпливів і взаємозв'язків технічного прогресу та розробки структури виникнення і реалізації інновацій як особливого виробничого сектора. Натомість питання узагальнення теоретичного базису модернізації сфери товарного обігу, а також моделювання процесів модернізації останньої досі залишається недостатньо розглянутим.

Мета статті – здійснити моделювання процесів модернізації у вигляді взаємозв'язків моделей та стратегічних завдань процесу розвитку сфери товарного обігу.

Перед собою автор статті ставить наступні завдання:

- ✓ розглянути концептуальні моделі модернізації;
- ✓ здійснити узагальнення теоретичного базису модернізації сфери товарного обігу.

Найбільш значущими та фундаментальними щодо формування базових основ теорії інновацій в економічному зростанні, розв'язання проблем функціонування інновацій, джерел їх фінансування стали моделі П.Ромера (характеризує залежність сталого розвитку з постійними темпами приросту на основі впровадженого технічного прогресу, що полягає в розширенні асортименту товарів, кожен з яких ідентифікується з визначеною технологією), Р.Барро та К.Сала-і-Мартіна (відображають моделювання процесу розповсюдження технологій між країнами та пояснюють явище подальшої конвергенції рівнів економічного розвитку і вирівнення темпів зростання різних країн), Агіона, Хауїта, Гроссмана та Хелпмана (стосуються моделювання залежностей інновацій та якості продукту) [3, с.36-38].

Особливістю моделі інновацій та зростання є значна цільова орієнтація на удосконалення товарів і послуг, що визначає її істотне прикладне значення та доцільність практичної апробації у процесах модернізації сфери товарного обігу. Йдеться, зокрема про горизонтальний (розширення асортименту товарів) та вертикальний (покращення якості товарної пропозиції) прогреси, наслідками яких є кількісне розширення та якісне удосконалення. Втім, додамо, що важливого значення для розвитку сфери товарного обігу можуть мати не лише технічні, економічні, але й організаційні інновації, спрямовані на новітні та ефективні підходи до управління раціональним розвитком і розміщенням торговельної мережі, підвищенням ефективності торгово-технологічного процесу та ін.

У цьому контексті варто виокремити й концептуальні моделі економічного зростання з людським капіталом Г.Беккера, Т.Шульца, Н.Менк'ю, Д.Ромера, Д.Вейла, Р.Лукаса ін. [3, с.90-116], якими обґрунтовано доцільність та виключну важливість визнання і включення (в базову модель екзогенного зростання Солоу) людського капіталу до факторів виробництва поряд з фізичним капіталом та працею, а також охарактеризовано залежність між інвестиціями в людський капітал і приростом національного доходу. Важливою є роль розвитку людського капіталу й в процесах модернізації сфери торгівлі та товарного обігу загалом, зокрема з огляду на необхідність підвищення соціальної ефективності, якості трудового життя та обслуговування населення, забезпечення соціалізації

торгівлі, а також отримання синергетичних ефектів інтелектуалізації власності, результатів маркетингової діяльності, кластеризації відносин з сферою виробництва.

На вирішення завдань моделювання залежностей економічного зростання від обсягів державного споживання та інвестицій були спрямовані дослідження, в результаті яких обґрунтовано моделі Р.Барро, Дж.Сакса, А.Варнера, С.Фішера, В.Істерлі, Р.Левіна та ін., які здебільшого засвідчували існування оберненого зв'язку між державними непродуктивними витратами та темпами економічного зростання, а також позитивним впливом на розвиток збільшення обсягів інвестиційних витрат держави. Відтак, є підстави констатувати про перспективність державних інвестицій в реалізацію проектів державно-приватного партнерства з покращення інвестиційно-інноваційного забезпечення модернізації сфери товарного обігу.

Корисними при моделюванні процесів модернізації сфери товарного обігу доцільно визнати й інші моделі державної економічної політики та зростання – рівноважного зростання та оптимального розміру державного бюджету і державних витрат (Р.Барро); розподілу державних благ між виробниками; захисту прав власності; демократії, злочинності, корупції та економічного зростання (Р.Гастіла, К.Боллена, П.Мауро та ін.). На виключній доцільності імплементації неокласичної моделі вільного ринку задля економічної модернізації посттрансформаційних економік наголошував й В.Новицький [4]. Зокрема, це важливо для встановлення розумних економіко-політичних прав, власності та свобод, обмежень державного бюрократизму при формуванні сприятливого інвестиційного середовища. Ще більше значення для забезпечення довгострокових плановості модернізації і структурно збалансованого розвитку сфери товарного обігу має дотримання визначених «правил гри» передусім відносно забезпечення рівності та конкурентності економічних агентів у доступі до економічних прав (зокрема на отримання ліцензій, патентів, інших документів погоджувального і дозвільного характеру, створення та відкриття об'єктів торгівлі), ресурсів, ринків, торгової мережі.

Результати узагальнення теоретичного базису модернізації представимо у вигляді взаємозв'язків моделей та стратегічних завдань процесу розвитку сфери товарного обігу (рис. 1).

Зауважимо, що варіативність моделей модернізації важлива при обранні оптимальної політики державного управління розвитком сфери товарного обігу з урахуванням регіональних особливостей її розвитку, а також в умовах посттрансформаційного етапу розвитку економіки, для якого характерні такі домінуючі слабкі сторони і загрози розвитку внутрішнього споживчого ринку: відсутність належної системи контролю та планування розвитку торговельної мережі, а також стихійний розвиток організаційних форм торговельних підприємств; наявність значного тіньового та необлікованого секторів ринку (60-70 %); існування структурних зрушень у роздрібній торгівлі на користь позамагазинних каналів реалізації; порушення коопераційних зв'язків між заготівлями та реалізацією сільськогосподарської продукції; монополізація

роздрібної торговельної мережі; втрата позицій на ринку вітчизняних торговельних підприємств внаслідок їх неготовності до прискореної лібералізації зовнішньоторговельних зв'язків; порушення соціально-економічної ефективності торгівлі внаслідок зниження ролі оптового ринку [5, с. 375-384].

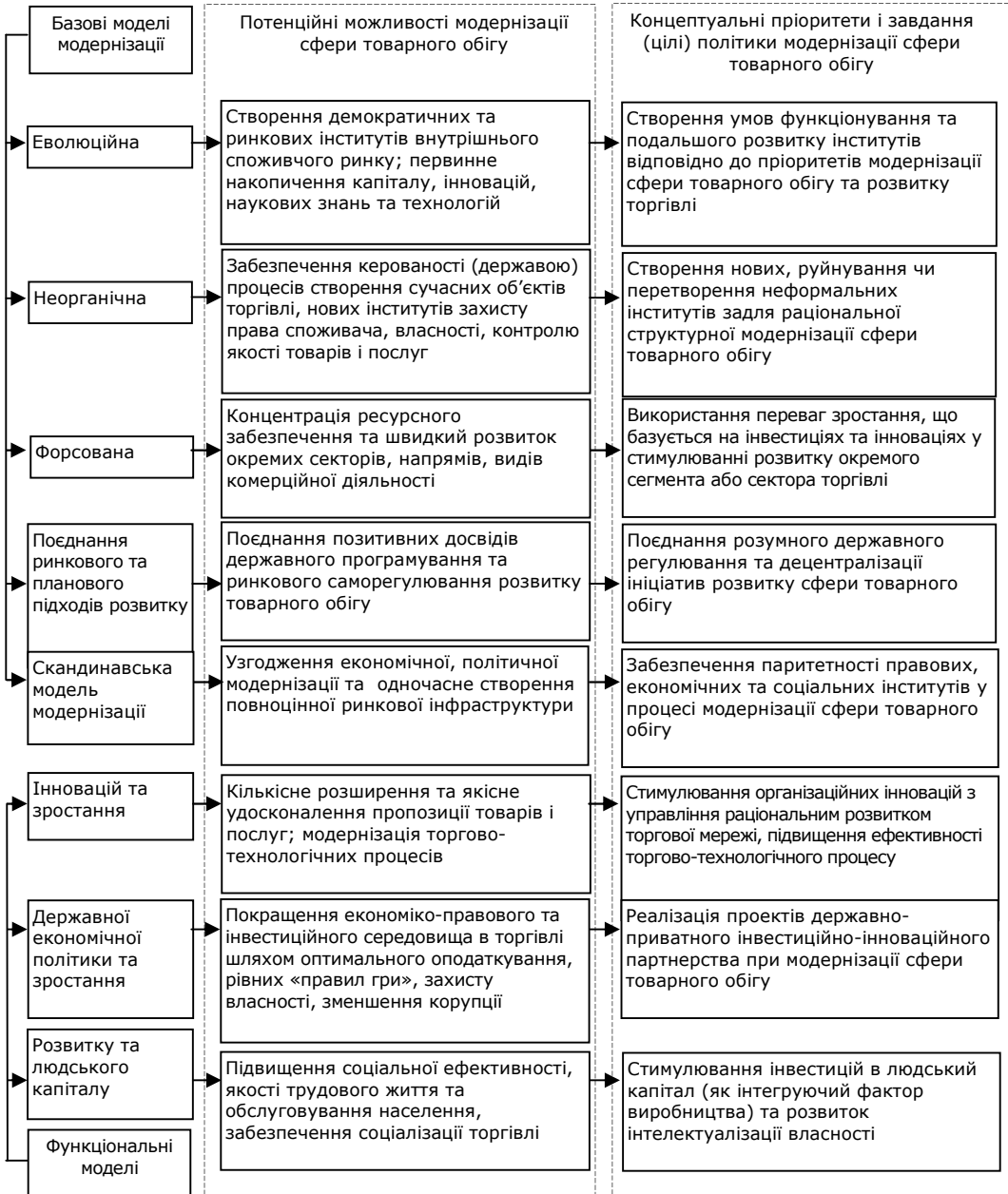

Рис. 1. Узгодження концептуальних моделей модернізації та можливостей і цілей трансформації сфери товарного обігу*

*Джерело: авторські узагальнення.

Як додає Н.Бондарчук, типологія моделей інноваційного розвитку може бути й іншою. Зокрема, науковець узагальнює такі три основоположних напрями (моделі): науково-технічного лідерства (характерний для США, Англії, Франції; базується на перевагах в оподаткуванні для великих корпорацій, що здійснюють масштабні науково-технічні дослідження, охоплюють всі стадії інноваційного процесу); швидкого поширення перспективних нововведень (Німеччина, Швеція, Швейцарія; передбачає створення сприятливого науково-технічного середовища і заохочення через фінансово-кредитні важелі); всебічного інноваційного розвитку (Японія, Південна Корея; держава координує дії різних секторів у сфері науки та технологій і стимулює розвиток інноваційної інфраструктури, що забезпечує реалізацію сучасних досягнень світового науково-технічного прогресу шляхом реалізації в основному державних цільових освітніх програм) [6, с.112-113].

Отже, світовому досвіду відомо багато практик теоретико-методичного моделювання процесів, а в подальшому й практичної апробації механізмів соціально-економічних трансформацій та зростання. Більшість з них визнано як ефективні. Але це значною мірою залежало не від штучного копіювання і перенесення практик, реалізованих в економічно розвинених країнах, а від урахування стану, особливостей та потенціалу соціально-економічного, суспільно-політичного та культурно-ментального розвитку конкретної економіки на певний поточний момент. Не менш важливим аспектом є й варіювання обранням та імплементацією в основу державної стратегії і політики тієї чи іншої моделі модернізації залежно від проведених етапів реформ, врахування необхідності як економічної, так і соціальної модернізації сфери товарного обігу, а також розумне поєднання базових та дієвих функціональних моделей модернізації. Пришвидженню модернізаційних тенденцій сприяє й застосування оптимальних механізмів модернізації сфер чи секторів економіки.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку, зокрема, є дослідження процесу модернізації організаційної системи управління розвитком сфери товарного обігу.

Список використаних джерел:

1. Інвестиційна привабливість галузей народного господарства України. – Офіційний інтернет-ресурс Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://me.gov.ua>
2. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Йозеф Шумпетер. – М.: Эксмо, 2008. – 864 с.
3. Шараев Ю. В. Теория экономического роста / Ю. В. Шараев. – М.: ГУ ВШЭ, 2006. – 254 с.
4. Новицкий В. Е. Программно-целевой подход в государственной институциональной модели [Текст] : Монография / В. Е. Новицкий. – К.: Аристей, 2005. – 40 с.
5. Васильців Т. Г. Механізми підвищення соціально-економічної ефективності внутрішньої торгівлі на регіональному рівні / Т. Г. Васильців, В. І. Куцик // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2006. – С. 375-384.
6. Бондарчук Н. В. Державна політика розвитку інноваційного потенціалу регіонів України: теорія, методологія, механізми управління [Текст] : Монографія / Н. В. Бондарчук. – Донецьк: Юго-Восток, 2011. – 406 с.